

**SNEŽANA GOLUBOVIĆ, BEBINA MILOVANOVIĆ,
SAŠA REDŽIĆ, *VIMINACIUM – LOKALITET PEĆINE
NEKROPOLA OKO JUŽNE GRADSKJE KOMUNIKACIJE*,
MONOGRAPHIES 78, ARHEOLOŠKI INSTITUTE BEOGRAD,
ED. DIGITALART BEOGRAD, BELGRAD 2022, 384 P.**

Unul dintre cele mai fabuloase situri de epocă romană de la Dunărea Mijlocie și de Jos, atât ca importanță a descoperirilor, cât și ca mărime, este situl de la Viminacium, aflat astăzi pe teritoriul Serbiei, în apropiere de Kostolac. Așezată la confluența râului Mlava cu Dunărea, colonia a beneficiat de includerea în importante rute de transport terestre și fluviale. Situl este menționat de către contele Luigi Ferdinando Marsigli la începutul secolului al XVIII-lea și cercetat din a doua jumătate a secolului următor (Viminacium se mândrește cu faptul că aici a fost organizată prima cercetare arheologică din Serbia, în anul 1882). Orașul s-a impus ca unul dintre cele mai importante centre militare și urbane din această parte a Imperiului și mai ales ca un important punct de convergență a istoriei militare și civile din regiunea Dunării în epoca romană și în timpul perioadei migrațiilor.

Importanța covârșitoare a sitului arheologic a fost conștientizată târziu, astfel că după distrugerile provocate de ridicarea termocentralei Kostolac, în ultimii 20 de ani are loc o campanie de cercetare intensivă a rezervației arheologice, finanțată de către stat, dar și de către mediul privat, datorită extinderii termocentralei, a exploatației de cărbune, dar și a extinderii mediului rezidențial pe teritoriul zonei de protecție arheologică. Martore ale bogăției din perioada romană stau ruinele aflate pe cele aproximativ 450 de hectare clasate ca sit arheologic și care formează miezul rezervației arheologice și a zonei de protecție, la care se adaugă și alte puncte apropiate de acesta cum ar fi mina de cărbune, unde au fost făcute descoperiri paleontologice fascinante. În prezent, situl este format din castrul

legionar și orașul roman, la care se adaugă descoperirile adiacente ale instalațiilor portuare, villae rusticae, precum și necropole. Una dintre cele mai importante cercetări este cea de la Pećine, unde au fost cercetate în principal morminte deosebite ca și construcție și inventar alături de obișnuitele înmormântări făcute în ambele rituri funerare (în principal incinerării), toate aparținând în fapt necropolei sudice a centrului de la Viminacium și datate între secolele I–IV d.Chr.

Având în vedere cercetările de amploare, dar și politica salutară de a publica cât mai mult, dusă

de către Institutul din Belgrad în ultimii ani, cartea având ca subiect necropola de epocă romană de la Pećine vede lumina tiparului, ea fiind de maximă importanță pentru specialiști și un element de referință pentru literatura științifică europeană alături de publicarea necropolei de la Više Grobalja.

Lucrarea beneficiază de un capitol premergător format dintr-o introducere în discuție (p. 9–11), o încadrare spațială și cronologică a sitului (p. 12–13), un istoric al cercetărilor (p. 13–15) și o localizare a necropolei (p. 15–18).

Primul capitol discută ritul funerar și tipologia celor 352 de morminte cercetate (p. 19–46). Mai întâi sunt tratate mormintele de incinerare, grupate tipologic în morminte cu depunerea resturilor într-un puț adânc sub formă de fântână, morminte cu depunerea resturilor cinerare în urne, morminte de tip Mala Kopašnica-Sase. Alături de descrieri avem și prezentarea câtorva probleme puse de ritul incinerării, cum ar fi dezbaterea cu privire la formele bustum/ustrinum, la problema etnică asociată mormintelor de tip Mala Kopašnica-Sase, acestea fiind considerate de către autori ca fiind o

formă a culturii funerare a populației locale romanizate, dar și problema asociată mormintelor cu groapa tencuită cu var, așa cum este cazul a trei morminte cercetate în această necropolă și care au fost puse pe seama unor înmormântări făcute în timpul unei epidemii, posibil ciumă.

Mormintele de inhumație (p. 31–46) încep să apară la finalul secolului I d.Chr., fiind grupate în mai multe tipuri, de la înmormântări în groapă simplă la înmormântări în sicriu de lemn, înmormântări în structuri de cărămidă (în principal ciste), înmormântări în sicrie de plumb. De asemenea, sunt discutate probleme care țin de ritualul de înmormântare, orientarea mormintelor, problema libațiilor și a marcării mormintelor la suprafață, precum și problema sacrificiilor de animale și coexistența celor două rituri funerare.

Un al capitol important este cel legat de prezentarea materialului descoperit în necropolă (p. 47–78), începând cu materialul monetar, în necropolă fiind găsite monede bătute între secolul I și secolul al III-lea d.Chr. Așa cum se întâmplă în majoritatea cercetărilor arheologice, marea parte a materialului se încadrează în categoria ceramicii, de la ceramica de tradiție La Tène produsă local, la ceramica provincială produsă local sau în alte centre romane. Ceramica provincială este tratată pe categorii de vase, de la boluri și castroane, oale și vase de mari dimensiuni, farfurii, capace, ulcioare, cupe, afumători, balsamarii, vase în miniatură, teracote, precum și alte tipuri mai rare. Opațele sunt diferențiate în funcție de tipologie și cronologie, dar și pe baza ștampilelor, fiind amintite ștampilele ale producătorilor din afara provinciei: APRIO F, FELIX, FESTI, FORTIS, OCTAVI și OPTATI, dar și al producătorului local ELPIS. Sticla ocupă și ea un loc important în descoperiri, fiind prezentate atât vasele și balsamariile din sticlă, cât și bijuterii (p. 62–64). În 40 de morminte au fost găsite 60 de vase de sticlă și ceea ce este mai important, pentru câteva dintre acestea a fost analizat conținutul, fiind identificate substanțe precum pulbere de chihlimbar, uleiuri parfumate cum este uleiul de mosc și de migdale, alături de ulei de susan.

Materialul metalic (p. 64–74) începe cu podoabele. Cu această ocazie sunt prezentate inelele, brățările, cerceii, colierele și mărgelile, fiind acordată o atenție deosebită fibulelor. La fel ca și în cazul opațelor, ele au fost expuse separat, în funcție de tipologie și cronologie. De asemenea, sunt prezentate și două capsule emailate pentru sigilii, autorii ajungând la concluzia că ele și-au modificat funcționalitatea și au fost tratate ca amulete depuse în mormânt, datorită aspectului

luxos al pieselor. Și pentru că Viminacium este și un centru militar, în morminte au fost găsite și elemente de echipament și armament militar, inclusiv echipament militar pentru cal și călăreț. Un subcapitol important este reprezentat și de amuletele găsite în morminte, prezente mai ales în cadrul inventarelor funerare ale mormintele de copii și femei. Alături de acestea sunt prezentate și alte obiecte din metal, în special bronz, unele dintre acestea simple bucăți de metal, iar altele din categoria statuetelor (în necropola de la Peține a fost descoperită o singură statueta cu reprezentarea lui Venus), aplicelor, elementelor de încuietore și lacăte, părți de mobilier sau instrumente de măsurat din bronz, alături de instrumente medicale, ace și oglinzi. În rândul obiectelor de fier, remarcăm strigiliile și cuiele, ambele importante în cadrul ritualului funerar.

La acestea se adaugă obiectele de os și corn, ace de păr și de cusut, instrumentar cosmetic, bijuterii și accesorii, piepteni, dar și un obiect de mobilier miniatural, jetoane și zaruri. La categoria diverse sunt încadrate scoicile, unul dintre elementele deosebite din inventarul funerar. Un subcapitol important este reprezentat de discuțiile pe marginea ritualului funerar, a regulilor de constituire a inventarului funerar și a conotațiilor, în special religioase, asociate cu acesta.

Un capitol separat este dedicat cercetărilor preventive (p. 81–86) care au dus la documentarea unor complexe asociate cu necropola, așa cum sunt zonele de sacrificii și de îndeplinire a unor ritualuri funerare sau a șanțurilor de delimitare și a șanțului orientat spre oraș, dar și a drumurilor principale care treceau prin necropolă. Situația arheologică este prezentată în amănunțime, de la complexe la stratigrafie și material.

Concluziile cu privire la organizarea necropolei (p. 87–94), conțin mai multe subcapitole dedicate contextului istoric, informațiilor literare cu privire la organizarea necropolei, a raportului necropolă-așezare, discuția despre clădirea din a doua jumătate a secolului al IV-lea, care suprapune necropola, cronologia necropolei, structura socială a descoperirilor și exploatarea necropolei în epocă romană.

Așadar, autorii ajung la concluzia că avem de-a face cu o necropolă birituală, datată între sfârșitul secolului I și sfârșitul secolului IV, cu o coexistență a ambelor rituri funerare (fiind documentată o prevalență a incinerăției în secolul al II-lea, dar care va scădea treptat în secolul al III-lea) și o prevalență a înmormântărilor de tip Mala Kopašnica. Importanța necropolei de la Peține este văzută prin

intermediul asocierilor și comparațiilor făcute cu cea deja publicată de la Više Grobalja.

Lucrarea beneficiază de un catalog al mormintelor și materialelor descoperite (p. 97–186), la fiecare intrare în catalog fiind notate: relația cu mormintele vecine, descrierea complexului și dimensiunile acestuia, descrierea inventarului, mențiuni despre defunct (sex, vârstă dacă este cazul), datare și eventual o bibliografie, dacă mormântul sau inventarul au mai fost publicate. De asemenea, avem și un catalog al materialului descoperit în șanțul de lângă oraș (p. 187–197).

Desigur că lucrarea beneficiază de o listă bibliografică (p.198–208) întocmită conform uzanțelor

și de un rezumat în limba engleză (209–214), precum și 167 de planșe defalcate pe morminte și tip de inventar.

Având în vedere importanța sitului, dar și calitatea publicației prezente, considerăm că lucrarea de față este una deosebit de valoroasă pentru istoria Moesiei Superior, dar și pentru cea zonală, fiind o excelentă analogie pentru situațiile din Dacia. Documentarea celor două zone de sacrificiu este un caz deosebit de interesant și rar, deși acestea sunt atestate de către izvoarele literare. La nivelul materialului, necropola oferă bune analogii pentru zona provinciilor dunărene. Prin urmare, recomandăm cu căldură cartea tuturor specialiștilor interesați.

Ana Cristina Hamat
Muzeul de Istorie Națională și Arheologie
Constanța
e-mail: anahamat@yahoo.com